

ЩОДО РЕЗУЛЬТАТІВ АПРОБАЦІЇ ПРОГРАМИ СТВОРЕННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ ДИРЕКТОРА ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ ТА ПЕРЕВІРКИ ЇЇ ЕФЕКТИВНОСТІ

УДК 159.9:316.77

М. Р. Якубівський

У своїй сукупності всі особливості пізнавальних психічних процесів керівника і тим більше їх синтетичні, узагальнені вияви (інтелект, рефлексивність тощо) виступають водночас і як психологічні умови формування його іміджу [1–2; 4; 10–11 та ін.]. У цілому психологічні умови є тими індивідуальними властивостями, що забезпечують професійну успішність. Проблема визначення складу і структури психологічних умов створення іміджу керівника освітньої установи є однією з найбільш фундаментальних та одночасно дискусійних у психології управління [3–5; 7–8; 12 та ін.]. Вона дотепер не має однозначного вирішення.

Що ж стосується вивченості феномена психолого-педагогічних умов створення позитивного іміджу директора загальноосвітньої школи, то матеріалів тут вкрай обмаль [6; 9 та ін.]. Проте при їх вибудовуванні ми виходили, насамперед, із загальнофілософського розуміння умов як такого, від чого залежить щось інше; суттєвого компоненту комплексу об'єктів (речей, їхніх станів, взаємодій), з наявності якого з необхідністю можливе існування цього явища. Весь цей комплекс у цілому називають достатніми умовами явища. По-друге – із соціально-психологічного розуміння умов як обставини, від якої що-небудь залежить. У результаті ми дійшли до висновку про те, що психолого-педагогічні умови створення позитивного іміджу директора загальноосвітньої школи можуть бути такими: ціннісні орієнтації; спрямованість на справу; стресостійкість; готовність до ризику; уміння викладати свої думки; саморозвиток; надійність.

Мета статті – викладення отриманих у межах емпіричного дослідження психолого-педагогічних умов створення позитивного іміджу директора загальноосвітньої середньої школи результатів щодо розробленої й апробованої відповідної програми.

Виходячи з цілей і завдань дослідження, а також опираючись на дані аналізу наукової літератури із зазначеної проблеми, нами було визначено, що для створення позитивного управлінського іміджу директора загальноосвітньої середньої школи необхідно знати ті вимоги, які висувають колеги до особистості прообразу іміджу. Для з'ясування цих вимог було проведено констатувальний експеримент, у межах якого мікроаналіз управлінської діяльності надав можливість отримати низку важливих результатів та дати достатньо змістовну характеристику управлінської діяльності.

Експериментальною базою дослідження стали слухачі курсів підвищення кваліфікації і професійної перепідготовки працівників освіти Хмельницької області (162 особи).

Організація дослідження передбачала чотири етапи.

Пошуково-орієнтовний етап: визначення та конкретизація предмета й об'єкта дослідження; постановка мети і наукових завдань, уточнення гіпотези; визначення учасників експериментальної роботи; розробка динамічної моделі іміджу директора загальноосвітньої середньої школи; розробка вимірників для вивчення психолого-педагогічних умов створення позитивного іміджу, регламенту дослідження; підготовка договорів із директорами загальноосвітніх середніх шкіл; планування дослідницької роботи, її корекція;

Констатувальний етап: підбор методів та експериментальних методик; визначення підходів до вивчення управлінської діяльності директора загальноосвітньої середньої школи; виокремлення значущих якостей особистості директора загальноосвітньої середньої школи, психолого-педагогічних умов створення його позитивного іміджу; розробка моделі процесу створення позитивного іміджу директора загальноосвітньої середньої

школи; складання програми імідж-практикуму, спрямованого на створення позитивного іміджу директора загальноосвітньої середньої школи.

Формувальний етап: організація дослідно-експериментальної роботи; упровадження програми зі створення позитивного іміджу директора загальноосвітньої середньої школи з метою підвищення ефективності її впливу на результативність роботи освітньої установи.

Заключний етап: обробка отриманих результатів, оформлення рукопису дисертації; апробація і впровадження результатів дослідження.

На пошуково-орієнтовному етапі нами було виконано дослідження пошукового характеру, яке містить у собі вивчення стану проблеми іміджу, особливості його формування, ступінь актуалізації цієї проблеми в управлінській діяльності директора загальноосвітньої середньої школи. Було визначено об'єкт, предмет, мету та наукові завдання дослідження, його експериментальну базу. На цьому етапі здійснювався аналіз наукової вітчизняної і зарубіжної літератури з проблеми іміджу в психології та в управлінні, що надало можливість виявити ступінь вивченості зазначеного питання на сучасному етапі, визначити умови, які сприяють створенню позитивного іміджу директора загальноосвітньої середньої школи. У результаті проведеної роботи було сформульовано гіпотезу і розроблено план дослідження наукової проблеми.

Дослідження, проведене на підготовчому етапі, надало можливість зробити висновок про необхідність розробки проблеми створення позитивного іміджу, важливість якої обумовлена тим, що психолого-педагогічні умови створення позитивного іміджу директора загальноосвітньої середньої школи вивчено менш детально порівняно з можливостями формування іміджу в інших видах діяльності, зокрема у політичному та бізнес середовищах.

Констатувальний етап дослідження складався з позапсихологічних (організаційних) і психологічних методів дослідження та передбачав вивчення стану проблеми іміджу директора загальноосвітньої середньої школи з урахуванням особливостей його управлінської діяльності.

Емпіричний аналіз управлінської діяльності надав змогу встановити, що робота з паперами, яка полягає у вивченні технологічної документації, складанні звітів, довідок, ознайомленні з кореспонденцією тощо, займає у середньому 20 % робочого часу (табл. 1).

Таблиця 1

**Емпіричний аналіз структури діяльності
директора загальноосвітньої середньої школи**

Вид діяльності	Частка часу (%)
Робота з паперами	20
Телефонні переговори, зустрічі	50
Особисті контакти	20
Оперативно-організаційні завдання	10

Телефонним переговорам, зустрічам, під якими маються на увазі неформальні і формальні комунікації керівника групового характеру (участь у нарадах, зборах, обговореннях тощо), приділяється до 50 % усього часу. Особисті контакти керівника відрізняються від попереднього виду діяльності своїм конфіденційним характером. Цей вид вважається найбільш важливим у всій структурі управлінської діяльності керівника. Конкретний зміст оперативно-організаційних завдань керівника визначається предметною сферою діяльності освітньої установи та ієрархічним рівнем її керівника; у більшості випадків вони мають оперативно-технологічний характер.

Оцінювання вчителями і керівниками освітніх установ якостей особистості директора загальноосвітньої середньої школи подано у табл. 2, з якої видно, що ці риси оцінені вище інших і вчителями, і самими керівниками. Незважаючи на незначні розбіжності, усі вони не виходять за межі першої сімки якостей, яким надано перевагу. Результати ранжування надають можливість зробити такі висновки:

у процесі створення або корекції іміджу перед керівником постає завдання самореалізації, що виражається у необхідності приведення своєї

неординарної, унікальної системи установок відповідно до професійних і загальноприйнятих цінностей;

Таблиця 2

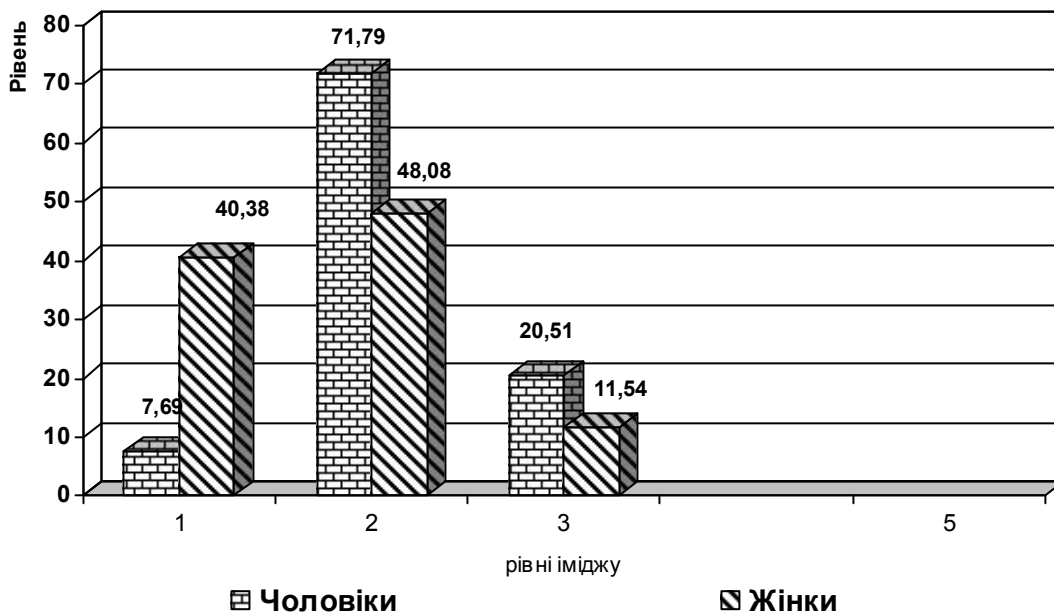
Результати оцінювання вчителями та керівниками освітніх установ якостей особистості директора загальноосвітньої середньої школи

Якості	Результати ранжирування	
	Вчителі	Директори
Ціннісні орієнтації	4	1
Стресостійкість	1	2
Надійність	3	3
Спрямованість на справу	6	4
Уміння викладати свої думки	2	5
Саморозвиток	7	6
Уміння ризикувати	5	7

створення іміджу директора загальноосвітньої середньої школи вимагає звернути найбільшу увагу на особливості моральної, комунікативної, емоційно-вольової сфери його особистості, які і становлять основу управлінського іміджу.

Для вивчення візуальних характеристик директора загальноосвітньої середньої школи та визначення рівня іміджу було використано методику М. Спілейн “Рівень іміджу”, дані якої подано на рисунку, з якого видно, що низький рівень сформованості іміджу мають 7,69 % чоловіків і 40,38 % жінок.

Статистичний аналіз наявних розбіжностей у відсотковому розподілі оцінок директорів загальноосвітніх середніх шкіл як чоловіків, так і жінок свідчить про їхню значущість (емпіричне значення критерію $\chi^2 = 43,73$, що підтверджує альтернативну гіпотезу при $p < 0,01$ для кількості ступенів свободи, яка дорівнює 2). Такі емпіричні факти підтверджують необхідність проведення певної роботи з покращення або створення візуального іміджу директора загальноосвітньої середньої школи.

Діаграма розподілу по рівнях іміджу керівників чоловічої та жіночої статі:
 1 – низький рівень; 2 – середній рівень; 3 – високий рівень іміджу

Отже, у результаті проведеної роботи за допомогою методу психологічного моделювання нами було виявлено якості директора загальноосвітньої середньої школи, без яких не може бути сконструйовано імідж. Ці якості ми назвали психолого-педагогічними умовами створення іміджу директора загальноосвітньої середньої школи. Використаний блок психодіагностичних методик надав можливість виявити рівень показників особистісних підструктур директора загальноосвітньої середньої школи, що визначають його імідж. Як проміжний результат, у процесі констатувального експерименту нами розроблено динамічну модель іміджу директора загальноосвітньої середньої школи, а також вимірники для вивчення психолого-педагогічних умов створення його позитивного іміджу.

Формувальний етап дослідження полягав в організації системної роботи з директорами загальноосвітніх середніх шкіл експериментальної групи щодо створення в них позитивного іміджу. На цьому етапі активними учасниками експерименту стали 50 керівників освітніх установ, обраних нами на основі результатів аналізу констатувального експерименту. У процесі формувального експерименту було реалізовано програму імідж-практикуму, розробленого

відповідно до моделі процесу створення іміджу. Програма складалася з чотирьох модулів: мотиваційно-орієнтовний модуль – “Пізнання себе”, когнітивно-рефлексивний модуль – “Побудова позитивного управлінського іміджу”, оцінний модуль – “Самооцінка індивідуального іміджу”, конструкторсько-виконавський модуль – “Самоіміджування”.

При складанні програми створення позитивного іміджу керівника директора загальноосвітньої середньої школи ми врахували отримані в констатувальному експерименті дані і велику увагу приділили таким психолого-педагогічним умовам, як: стресостійкість, ціннісні орієнтації, надійність, спрямованість на справу, уміння дохідливо викладати свої думки, саморозвиток, уміння ризикувати. Разом із тим, дослідження засвідчило, що візуальні характеристики та зовнішні вияви директора загальноосвітньої середньої школи суттєво впливають на сприйняття його образу оточуючими і, у першу чергу, вчителями, які є аудиторією іміджу директора загальноосвітньої середньої школи. Отже, разом із формуванням значущих особистісних якостей повинна враховуватися і важливість візуальних повідомлень, які мають досить чітку інформацію про директора загальноосвітньої середньої школи.

Реалізована під час формувального експерименту програма імідж-практикуму з директорами загальноосвітніх середніх шкіл свідчить, що комплексна робота з керівниками зі створення позитивного іміджу дає позитивні результати. Повний аналіз формувального експерименту свідчить, що в цілому у ресурсному апараті особистості директора загальноосвітньої середньої школи після реалізації програми та самоосвітньої роботи виявлено позитивні тенденції, які сприяють гармонізації його особистості, розвитку потреби у самопізнанні і самовдосконаленні.

Результати експерименту продемонстрували, що в поведінці директорів загальноосвітніх середніх шкіл відбулися зміни у моральних, комунікативних, ціннісних, емоційно-вольових якостях, у показниках самооцінки та домагань (табл. 3).

**Зведена таблиця динаміки показників особистості
в обстежуваних підгруп (А, Б, В) (у %)**

2010 рік									2011 рік								
<i>Підгрупа</i>																	
А			Б			В			А			Б			В		
<i>Показники спрямованості</i>																	
C1	C2	C3	C1	C2	C3	C1	C2	C3	C1	C2	C3	C1	C2	C3	C1	C2	C3
33	47	53	45	43	47	39	49	47	57	41	37	51	47	37	53	39	43
<i>Показники вміння викладати свої думки</i>																	
10			8			6			16			15			14		
<i>Показники готовності до ризику</i>																	
30			20			30			10			10			10		
<i>Показники стресостійкості</i>																	
50			51			51			40			46			40		
<i>Показники потреби у саморозвитку</i>																	
17			20			19			5			4			3		
<i>Показники рівня надійності</i>																	
17			24			20			75			50			75		

Примітки: С1 – спрямованість на справу;
С2 – спрямованість на спілкування;
С3 – спрямованість на себе.

Учасники експерименту поглибили свої знання про шляхи і способи створення позитивного іміджу. Крім того, у них відбулися зміни у системі самооцінювання, саморозуміння та саморозвитку, які стали більш чіткими. Більш високий рівень змін спостерігався у підгрупі А. У підгрупі Б зміни відбулися теж, але в меншому ступені. На наш погляд, це пояснюється незначною їхньою активністю, а також відсутністю міжособистісних контактів і спільної групової діяльності при вирішенні завдань з досліджуваної проблеми. Крім цього, показники учасників підгрупи В можна пояснити і відсутністю досвіду самостійної діяльності з самовиховання та самоосвіти,

самоіміджування, відсутністю системи у реалізації запропонованих рекомендацій.

Отже, результати проведеного дослідження свідчать про ефективність запропонованої програми створення позитивного іміджу директора загальноосвітньої середньої школи.

Список використаної літератури

1. Батраченко, І. Г. Психологічні закономірності розвитку антиципації людини (філо-, соціо-, онто- та мікрогенез антиципування) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра психол. наук / І. Г. Батраченко ; Дніпропетровський держ. ун-т. – Дніпропетровськ, 1996. – 39 с.

2. Беженар, Г. Д. Психолого-педагогічні умови розвитку професійної компетентності керівника навчального закладу : дис. ... кандидата психол. наук : 19.00.07 / Г. Д. Беженар ; Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького. – Хмельницький, 2008. – 244 с.

3. Бондарь, В. И. Управленческая деятельность директора школы: дидактический аспект / В. И. Бондарь. – К. : Радянська школа, 1987. – 156 с.

4. Васютинський, В. О. Інтеракційна психологія влади : дис. ... доктора психол. наук : 19.00.05 / В. О. Васютинський ; Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – К., 2005. – 404 с.

5. Карамушка, Л. М. Психологічні основи управління закладами середньої освіти : дис. ... доктора психол. наук : 19.00.07 / Л. М. Карамушка ; Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – К., 2000. – 481 с.

6. Кот, Г. М. Формування психологічної культури керівників загальноосвітніх шкіл у системі післядипломної освіти : дис. ... кандидата психол. наук : 19.00.07 / Г. М. Кот ; Центральний ін-т післядипломної педагогічної освіти АПН України. – К., 2004. – 352 с.

7. Кошинець, О. Ю. Соціально-психологічні особливості управлінської діяльності керівника закладу освіти : дис. ... кандидата психол. наук : 19.00.07 / О. Ю. Кошинець ; Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – К., 2001. – 196 с.

8. Панчук, Т. В. Мотивація вдосконалення управлінської діяльності директора школи : дис. ... кандидата психол. наук : 19.00.07 / Т. В. Панчук ; Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – К., 2002. – 174 с.

9. Серкіс, Ж. В. Психологічні умови підготовки керівників загальноосвітніх навчальних закладів до формування організаційної культури школи : дис. ... кандидата психол. наук : 19.00.07 / Ж. В. Серкіс ; Центральний ін-т післядипломної освіти АПН України. – К., 2004. – 268 с.

10. Скрипаченко, Т. В. Соціально-психологічний імідж сучасного керівника : дис. ... кандидата психол. наук : 19.00.05 / Т. В. Скрипаченко ; Запорізький держ. ун-т. – Запоріжжя, 2001. – 196 с.

11. Худякова, В. І. Соціальна перцепція як чинник оптимізації управлінської діяльності керівника середньої загальноосвітньої школи : дис. ... кандидата психол. наук : 19.00.07 / В. І. Худякова ; Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – К., 2003. – 180 с.

12. Шкурко, Я. І. Вплив комунікативних особливостей жінки-керівника закладу освіти на ефективність її управлінської діяльності : дис. ... кандидата психол. наук : 19.00.05 / Я. І. Шкурко ; Державна академія керівних кадрів освіти АПН України. – К., 2000. – 178 с.

Рецензент: доктор психологічних наук, професор Сафін О. Д.